

| GIÁ BÁN         |            |
|-----------------|------------|
| ĐỒNG-PHÁP       | NGOẠI-QUỐC |
| Một năm 5.000   | 5.000      |
| Sáu tháng 2.500 | 3.500      |
| Ba tháng 1.500  | 2.000      |

Mua báo phải trả tiền trước  
Thư và mandat gửi cho  
M. TRẦN DINH PHIÊN - AI  
đồng quảng cáo, việc riêng  
sua thương nghị trước.

# TIẾNG-DÂN

Chức nhiệm kiêm Chủ-bút  
HUỖNH-THỨC-KHANG

Quản-ly  
TRẦN-DINH-PHIÊN

聲

LA VOIX DU PEUPLE

Mỗi tuần xuất-bản hai kỳ: thứ tư và thứ bảy

民

BÁO QUÂN  
Đường Hồng-Hà-Hoà

Giấy phép số 62  
Giấy phép TIẾNG-DÂN - P. 62

Bao giờ, người ta  
không bị hoàn-cảnh  
bắt buộc phải làm  
đều tội ác, thì mới  
có thể nói rằng tội  
ác đã trừ tận gốc  
được.

## KHOA-HỌC VỚI MỖI TỘI-ÁC CỦA LOÀI NGƯỜI

(Trả lời cho ông Mậu-Linh ở Vientiane)

Báo Tiếng-Dân số 310 ra ngày 23 Août, có đăng bài xã-thuyết « Mỗi tội ác trong loài người, có lẽ nhờ khoa-học mà tiêu diệt được chăng ». Bài ấy là nhận cái tin có nhà khoa học nọ phát-minh cái thuyết « ác-tuyến » mà bàn rộng ra. Mỗi tội ác nói trên bài ấy là chỉ chung cả loài người, chứ không phải chỉ riêng về xứ nào hay là hạng người nào cả.

Mới rồi có tiếp được bài ông Mậu-Linh gửi lại, cực lực phản đối cái thuyết ấy. Trong chỗ cốt yếu bài ông đại ý nói :  
« ... Không phải điên đại gì mà « phân đối khoa-học, song xét « tình trạng xã-hội ngày nay « là xã-hội tư-bản, khoa-học « nói rằng giúp cho nhân loại « chờ kỳ thực làm giàu cho « nhà tư-bản.... Cái công việc « làm cho ác trở ra thiện, (như « như có thật), tốn kém bao « nhiều, một anh cu-ly xe có « thể nào thuê làm nổi không ? « Ông phát minh có chịu chữa « không cho anh ta không ? « Xem như cái thuyết « phân « lao hoàn đồng » của bác-sĩ « Voronoff từ bên Tây mang « qua Đông - đương rồi mang « về, có ai được bác-sĩ chữa « cho không ? mà dầu có nữa « cũng chỉ mấy nhà triệu-phủ « mới đủ tiền thuê chữa mà « thôi... »

« ... Người ta sinh ra vẫn « lành, cái ác kia là tại xã-hội « xấu mà sinh ra; như ăn trộm « ăn cướp... đều là vì nghèo vì « đói, chứ cái xấu nguyên « không có trong óc người ta. »

Tòa Kiểm duyệt bỏ

Toàn bài của ông, nói về lối kết cấu thì có chỗ phiếm luận, như đoạn ông nói về cách mạng Trung-hoa cũng thuyết trung-dụng. Hai điều ấy không quan thiết đến vấn đề tội ác và khoa-học, nên không thuật lại làm gì. Đến cái đoạn ông nói về tội ác và khoa-học mà bác cái thuyết trong bài của ký-giả thì thật là nghiêm-chánh thiết thực. Ký-giả đọc chưa hết bài mà đã vội luận ra, hình như có một luồng diễn đi qua trong não mà tự nhiên nảy ra hai mối cảm-xúc:

Một là thẹn, hai là mừng.  
Thẹn là vì mình là một

nhà ngôn-luận mà những điều nói trên mặt giấy, không được phát biểu cho hết ý một cách trực triệc lời lạc, cho thỏa lòng độc-giả. Mừng là vì thấy ở xã-hội ta ngày nay đã có người tư-tưởng sáng suốt, nghị luận ngay thẳng mà không phải toàn là hạng nói bậy nghe mù.

Đối với lời ông Mậu-Linh công kích, ký-giả rất lấy làm hoan-nghehnh và cảm-phục. Song cũng còn có một điều tiếc, là vì ông chưa xét đến đoạn sau trong bài ký-giả; hoặc giả ông đọc mà không nghĩ kỹ, nên chưa thấy chỗ khổ-tâm của kẻ viết bài ấy. Vậy xin lược giải đôi điều, gọi là đáp chửi thanh tình của ông cùng các độc-giả.

Bản ý tác-giả bài « tội ác và khoa-học » trước, là nhận thấy loạn cả thể-giới ngày nay (không phân xứ nào, giai-cấp nào) uởng mỗi tội ác xảy ra hằng ngày, làm hại cho loài người không biết đến đâu là cùng; mà nói đến phương pháp chữa, thì còn đương ở đầu đầu chưa thấy cái gì gọi là hoàn-thiện. Nhưng mỗi phần-uất ấy chất chứa lâu nay, bỗng gặp cái tin khoa-học mới ra này (chứa ác làm thiện), nhân mượn đó mà phát lộ cái lòng lo đời ghét tặc, nghĩa là mượn chén rượu của người mà rưới những khối chông chắt trong lòng mình đó thôi. Ọi này (chứa ác làm thiện), nhân mượn đó mà phát lộ cái lòng lo đời ghét tặc, nghĩa là mượn chén rượu của người mà rưới những khối chông chắt trong lòng mình đó thôi.

Còn nói mỗi tội ác mà ông Mậu-Linh chỉ dẫn những chuyện về hạng nghèo để làm chứng, thì không ăn nhập với bài của ký-giả, nghĩa là ký-giả nói một đường mà ông M. L. bác một ngả.

Đoạn sau bài ấy có nói :  
« Cái mỗi tội ác, không phải « riêng cho một hạng người « nào, các giai-cấp trong xã-hội, « hạng nào cũng không khỏi « có cái ác tuyến ấy mà có lẽ « trong hạng giàu sang cao quý « thì cái ác tuyến ấy lại càng « nhiều hơn... »

Ấy, hạng nghèo có tội ác, mà hạng giàu sang cũng có tội ác. Kẻ đói ăn trộm khoai, cho là tội ác; mà kẻ đã dư ăn thừa để, còn bóc lột

## VẬN-VĂN

Hồi trắng

Mặt biển đêm khuya ngấm cảnh chơi,  
Thấy trăng uớt hồi một đôi lời.  
Biết không nhân thế lòng đen bạc?  
Sao kẻ vui chơi kẻ ngắm người?

Trăng hỡi! nầy đây từ bảo nầy!  
Lòng trong mặt trăng nở luồn mây.  
Đã soi soi thấu nhân tình với,  
Có thuốc chi hay chữa thời đời?

Bùi-văn-Tô

Xem vườn bách thú

Tòa Kiểm duyệt bỏ

Trợ thuế tự chầu

Có phải sự đau cũ trốn hoài!  
An dơng chia đủ nợ trên đời.  
Vênh vang hai chữ đầu đàn trắng,  
Mặt mũi ba đồng rở mặt tral.  
Tuổi tác xuân xanh chưa đảo lão,  
Rầu rầu rầu rầu rồi kém gì ai!  
Cũng tại cũng mất người trong nước,  
Giành vác non sông ghé một vai.

H. H.

người khác, cũng là tội ác, đều cần phải có thuốc chữa. Vậy mà ông M. L. chỉ nói một hạng nghèo để bác bài của ký-giả, rõ là ông xem mà bỏ sót đi một bên.

Còn về tác-dụng của khoa-học, khoa-học đầu tiên-đầu tiên thế nào cũng là một vật cung cho loài người sai khiến, dùng vào việc lành thì lành, dùng về việc ác thì ác, báo Tiếng-dân đã từng nói luôn, chứ có phải như vị trông vào nó đâu?

Nói tóm lại, bài của ký-giả là nói tội ác cả các giai cấp trong xã-hội mà ông M. L. tưởng lầm là chỉ riêng cho bọn nghèo hèn trộm cướp. Vì luận điểm có khác, nên ký-giả phải có bài này để bác lại cho rõ ràng, chứ không phải hồi hợ cái thuyết trước mà dành riêng cái phải về một mình đâu. Ông M. L. cũng một ý lo đời ghét tặc nên mới có mấy lời ngay thẳng bày tỏ tâm lòng khảng khái của ông; ký-giả thật lấy làm cảm-phục. Trang-lữ có nói: « Ở trong hàng lối ng'ie tiếng chơn người đi mà mừng » (在名流之中聞見真君子而喜). Đối với lời ông Mậu-Linh cái mừng của ký-giả đại-để cũng thế.

X. T. T.

Tòa Kiểm duyệt bỏ

K. S.

## MỘT BÙI VỢ CHỒNG

90 VÀ 91 TUỔI MỚI THÀNH HÔN

Ông Tấn-văn-Công (đời Xuân thu) ước vờ nàng Quí-Ngôi; đợi ta 25 năm mà không về sẽ lấy chồng. Ước hôn với nhau mà hẹn đến hạn 25 năm, nghe đó lâu lắm, thuở nay cho là ít có. Thế mà đời này lại có chuyện sau khi ước hôn cho đến ngày thành hôn dài đằng là 65 năm, mới là chuyện thật thà:

Nguyệt-báo nước Đức có đăng một chuyện: Ở đất Khương-hạ-nhân có đôi thanh niên trai tên là Tô-Bà, gái tên là Tô-Mỹ, hai bên ưng nhau đã đính hôn ước. Tô-Bà nhân nhà nghèo, sang nước Mỹ làm công, định tiền lương để dành số tiền về làm lễ cưới. Lúc biệt nhau trai đã 26 tuổi mà gái thì 25, chỉ non trẻ biền căn dặn một lòng. Sau lúc sang Mỹ, Tô-Bà vì ròi ro sinh kế thất bại, không thể về được, song hai bên thơ từ qua lại, cũng an ủi nhau mà thế giữ lời trước.

Hai bên đều giữ « độc-thân » chủ nghĩa mãi mãi cho đến 65 năm. Năm ngoài tháng 8, Tô-Bà mới về, đem theo được một món tiền tiết kiệm 5.000 phat-lăng, mới làm lễ thành hôn. Tính tuổi đời vợ chồng này thì hiện nay một bên đã 91 và một bên thì 90. Trong ngày kết hôn, hai người đem những thư từ qua lại trên 5, 6 mươi năm nay, công khai cho ai nấy đều biết. Nghe chuyện này cũng khen ngợi cái lòng bền của đôi vợ chồng ấy.

Hai vợ chồng này mà được ông trời già kia cho cái sống ông Bào-hồ thì cái lòng giữ bền ấy mới thật là mỹ mãn!

## IN MAU GIA RE

Bản-quản in đủ các thứ  
giấy má, sổ sách, thơ thiếp,  
đủ các kiểu chữ quốc ngữ  
chữ tây, chữ hán.

TIẾNG-DÂN

## Tình - hình phía Bắc Trung-kỳ và trong Nam-kỳ

Phía Bắc Trung-kỳ

Tin ngày 18 Septembre  
Arip - Ngày 17 Septembre ở Vinh và Hà-tĩnh tình hình được yên ổn. France Indochine - Tuy tình hình yên ổn, ngoài đồng đã thấy có người ta làm lung, nhưng ở mấy phủ huyện Hưng-nguyên, Nam-dân, Thanh Chương cũng còn đời vu đánh phá nhà máy viên hào mục cư phủ, nhứt là nhà Cai Hòe ở làng Đông-phò và nhà Bát Thục ở làng Phú-long.

Người ta lại cũng còn thấy có truyền đơn rải rác khắp nơi, nhiều nhứt là chung quanh Trường-Thị.

Chính phủ bắc-sức đề phòng: ngày đêm có lính đi tuần khắp nơi; tình hình ở Vinh mỗi ngày cũng kéo đi đến các chỗ vẫn có những cuộc biểu tình, lối thì trở về Vinh. Lại có một đôi lính lệ đương đóng luôn tại sở để xe của Phạm-vân-Phi; một đôi khác vào đóng ở Hà-tĩnh.

Trong ba ngày nay, xét nhà bắt người liên tiếp; tình hình hơn 100 người bị bắt.

Vì nhà lao Nghệ-an không đủ chỗ nên đã phải giải nhiều tù thường ra ở nhà lao Thanh-hoa.

Chiều nay quan Thượng thư bộ hành Tôn-Thất-Dân, quan bố-mời Nguyễn - Phiên (nguyên thì lang bộ hành) và quan thanh tra chính trị Bonhomme sẽ đến và bắt đầu một cuộc tra vấn những người bị bắt, rồi sẽ lập một tòa án xử gấp. Có chiếc tàu chiến có súng đại bác đi tuần các bến chung quanh Vinh - Liễn-thủy.

Tin ngày 19 septembre  
Arip - Ngày 19 septembre, quan Công sứ Hà-tĩnh tin rằng có đám biểu tình đánh nhà huyện Hương-sơn. Một đội khổ xanh đến đó, chưa đối phó.

Tin ngày 20 septembre  
Arip - Hôm qua 300 dân biểu tình đến nhà quan nguyên Bô-chánh Nghệ-an. Không ai bị thương. Dân biểu tình bắt đầu giằng co kéo nhau đến Phủ-xá, vào trường học ở đó, ngán không cho dạy. Khi có chiếc tàu bay ở Vinh đến dân áp thì dân biểu tình liền giải tán.

Theo cuộc điều tra của quan Công sứ và các quan Nam Nghệ-an thì trong mấy cuộc biểu tình hôm 12 septembre chỉ có 67 người chết và 51 người bị thương còn nằm lại các nơi biểu tình. Mấy người bị thương thì đem đi nhà thương điều trị. Còn nhiều người chết hoặc bị thương khác thì dân biểu tình đem đi chôn cất hoặc điều trị lý.

Tin ngày 22 Septembre  
Hôm 21 Août, lúc sáng, 300 dân biểu Cộng sản ở Nghệ-an đi vào, định đánh chiếm sở đồn điền ông Ferrey ở Hà-tĩnh. Quan Công Sứ được tin cho một đội lính khổ xanh đến thì dân biểu cộng sản giải tán. Theo tin tức đã được thì những dân biểu cộng sản này chính là toàn thể đội nhà quan nguyên Bô-Chánh Vinh hôm qua. Bấy người chủ động bị bắt ở Vinh và tám người rải truyền đơn bị bắt ở Hà-tĩnh.

Tin ngày 23 Septembre  
Quan Công Sứ Hà-tĩnh cho bay rằng hôm qua có độ 2000 dân biểu tình đến đánh phá nhà huyện Hương-sơn. Dân biểu tình nhóm nhau ở làng Hữu-lương rồi mới kéo

nhau đến huyện lý Hương-sơn. Khi đi đường dân biểu tình phá một cái cầu và một khúc giây thép, đi ngang qua làng nào thì khuyến dân làng ấy đi theo mình. Khi 4 giờ sáng thì đến trước nhà huyện. Toàn xông vào đến ba lần nhưng bị một toán lính khổ xanh do một viên quan cầm đầu ngăn lại. Toán lính bắn: dân biểu tình bị chết 7 người, bị thương 2 người. Những người bị thương và chết do là số còn nằm lại chỗ biểu tình chứ có lẽ còn nhiều người khác nữa, nhưng dân biểu tình đem đi. Bên Chính phủ khỏi hư hại gì. Khi giải tán có người bị thương.

Tin riêng. - Tại trường Cao-đẳng tiểu-học Vinh, kỳ thi lên lớp này, số học trò bị đuổi tới 21 người. Vì thế nên xảy ra cuộc nổi loạn như sau này:

Sáng hôm 10 tây, khi mới đánh trống một lần, tất cả học sinh còn đang tụ họp chờ trước cổng trường. Bỗng có một câu học sinh đứng lên diễn thuyết đại ý nói phản đối vụ đuổi mấy câu học sinh và nói về tình cảnh học sinh. Học sinh đều xúm lại nghe. Khi nói xong học sinh đều vỗ tay và reo ầm lên. Liên khi đó, thì trong đám đông người có truyền đơn tung lên như bướm bướm. Dưới truyền đơn ký: « học sinh trường Trung-học ». Khi đó một câu lược một tờ mở ra mà đọc; đọc xong, học sinh lại vỗ tay và la: « về, không học nữa ». Học sinh liền rục rục ra về. Được một quãng đường thì ông Đốc, các giáo viên cùng kiểm-giáo đều chạy theo, mà khuyên nên trở vào học. Tức thì các học sinh lần lượt vào hết.

Đã cho bắt câu Mai-văn-Hồ vì bị tình nghi là tổ chức cuộc này.

Nam-kỳ

Tin ngày 19 Septembre 1930  
Arip - Trong đêm 17 Septembre, lúc 9 giờ rưỡi, nghe trống đánh và pháo nổ liên tiếp ở miền Hà-diêm-Ha-quốc. Mấy toán lính cảnh-sát lập tức đến tận nơi tuần phòng.

Lúc 10 giờ, quan Đại-ly Hôe-môn cho bay rằng 500 dân biểu tình tụ họp trên con đường thuộc địa số 1. Lính khổ xanh ở địa-định và ở Saigon đến Hôe-môn để đối phó. Khi lính vừa đến nơi thì dân biểu tình lấy một khúc cây to chặn ngang giữa đường rồi giải tán.

Trong lúc ấy, độ 30 người đến phá nát nhà việc làng Xuân thời tây trên con đường Hà-diêm - Độc-hóa: đập gãy bàn ghế, tróc người tởm. Khi dân biểu tình đứng rượt đầu trên mái nhà để đốt thì một toán lính vừa đến bắn từ phát súng, dân biểu tình giải tán, không có người nào bị thiệt mạng hoặc bị thương nằm lại đó cả.

Nhà việc làng Tân-trà, trên con đường thuộc địa số 1, cũng bị một toán dân biểu tình đánh phá, hư hỏng một ít bàn ghế.

Cũng trong đêm ấy, ở làng Tân-sơn-nhi, một toán lính đi tuần bắn súng vào một đám dân biểu tình độ 30 người. Dân biểu tình giải tán. Một toán lính tuần khác bắt được ở xã đồn-diên Mission gần Tân-sơn-nhi, hai người mang về đó.

La Dépêche. - Hôm 16 Septembre, mấy người lính khổ xanh có lệnh đến họ mấy là cơ đồ

# ANNAM LỊCH SỬ

## HÃY NÊN HÚT THUỐC LÁ

### VIỆC TRONG NƯỚC

#### TRUNG-KỲ

HUẾ

Lục

Hơn nửa tháng nay ở Huế, từ mưa ròng, không giọt, có lẽ nắng được một buổi chỉ rồi cũng mưa lại. Nước lên ngập cả ruộng đồng, mùa màng rồi đây chắc cũng theo giòng nước chảy. Dân Trung Kỳ năm nay đã khổ về chuyện này mà còn xót xa cho chuyện khác, bác trời già thái cũng đa đoan!

#### Viện Dân biểu Trung kỳ

Kỳ hội thường niên Dân biểu năm nay khai hội từ 15 Septembre, đến chiều 24 Septembre thì bế-mạc, tại nhà Di-luân; có quan Khâm-sứ, các quan cơ-mật, và các quan Tây Nam đến dự hội.

Ông Viện-trưởng Nguyễn-Trác đọc bài diễn văn bày tỏ tình hình Trung-kỳ và bàn qua vấn đề lập hiến.

Quan Khâm-sứ cũng có đọc giả lời một bài diễn văn rất tốt, nhắc lại rằng hai chính phủ khi nào cũng dự bị sự trừng trị cho nghiêm nhứt những người khuây rối trị-an, để lương dân được lạc nghiệp. Ngài tỏ lòng đồng ý với viện mà giúp đỡ chính phủ trong bước khó khăn này.

Bài diễn văn của ông Viện-trưởng và bài đáp từ của quan Khâm-sứ, bản báo sẽ lục tục đăng tiếp.

Ph. S.

#### THANH HÓA

Xuất tiền riêng làm trường học Lang-Nguyệt-viên, phủ Hoàng-hóa, từ năm 1922 đến giờ, nhà nước bỏ tiền về dạy, mà trường chưa có, nên dạy tạm ở một cái chùa thờ Phật, không những là chật

tại bốn đó Cao lãnh. Khi họ đương hạ thì bị 30 người vùa dân đương vừa dân bà đánh. Linh hồn chỉ thiên mây phát sáng; dân biểu tình mới giải tán. Có 4 người dân ông và một người dân bà bị bắt.

hợp bức tốt không thích hợp với các lối nhà trường, mà trong thời

bồ-tát-ma-ha, ngoài thời a b c n, xem có vẻ bất tiện lắm. Hồi năm ngoái ông Lê-khắc-Cẩn, người làng ấy xin tự xuất tiền riêng làm cho lang một cái trường ngôi, phí tổn hết 1200\$0. Trường này đã làm lễ khánh thành rồi.

Người có hàng sản mà làm việc ích chung như thế có hiếm không? Một người biết chuyện

#### HÀ-TỈNH

Tòa Kiểm-đuyệt bỏ

Ngoại-tịch bản dân có phải nộp sưu không?

Về vụ sưu năm nay lý trưởng làng Phan-xá (huyện Can-lộc) chia dân ngoại tịch (hạng miễn sưu, có hơn 100 tên) làm 3 hạng: hạng nhất thu 1\$60, hạng nhì thu 1\$30 và hạng ba thu 1\$00; ai không chịu hay chưa nộp kịp ngày thì y bắt bỏ kẽm kẹp—Tên Đới tha phương tìm thực đầu vắng, y đến nhà lấy hết đồ đạc, sự này đã có đơn kêu tại huyện.

Dân làng chúng tôi ruộng đất không có, phần nhiều lấy nghề chài lưới buôn bán làm ăn đến kỳ sưu mong cho được thế để hộ thân, mà tới lý trưởng cầu khẩn năm bấy lần không được, thực ngăn trở cho nghề nghiệp quá. Không biết quan trên có thấu cái khổ tình cho dân nghèo không?

Một người dân nghèo lại cáo

#### QUẢNG BÌNH

Cầu hư, tàu sụp

Hôm mới rồi chiếc tàu bảy va-gông, chở hàng hóa, chạy từ Đồng-hới ra Vinh, vừa đi qua cầu cầu cách ga Ngọc-lâm 4 cây số; cầu ấy sụp, hai va-gông trước cũng sụp theo. Người cầm máy và bốn năm người làm việc trên tàu bị thương.

#### QUẢNG-NGẠI

Hai người chết chém

Lúc 6 giờ ngày 15 Septembre, tại bãi sông Trà-khúc có 2 người bị chém.

Hai người này tên là Nguyễn-Ban và Nguyễn-Kinh ở làng Thọ-lộc, tổng Tinh-thượng, huyện Sơn-tinh, can về vụ giết chết Thị-Nhân (mẹ tên Kinh, chị dâu tên Ban) và tên Nguyễn-Xương (anh ruột tên Kinh) để tranh giành tài và tranh tự, vào ngày tháng tư năm ngoái. Ngoài 2 cái án chết chém này lại còn nhiều người bị án khổ sai nữa.

Nghe thấy

#### BÌNH-DỊNH

Tòa Kiểm-đuyệt bỏ

#### BẮC-KỲ

Tại nhà ngục Hòa-lô ở Hanoi

(Tin Impartial ngày 18 Septembre) Hôm 16 Septembre, lúc 1 giờ 1/2 chiều, khi lính tráng sắp sửa dẫn những tù chánh trị lên tàu hỏa đi Hải-phong để đáp tàu Claude Chappe đi Côn-lôn, bỗng nghe tiếng la ó om sòm. Một chiếc lính vào phòng những tù chánh trị đương còn bị giam, thì thấy họ đã tháo xiềng sắt từ bao giờ, đi qua đi lại trong phòng, gập gáp phá phá, lại bấm dọa linh. Trong phòng không khác gì một đám đàn lợn, lính không ai bị thương cả.

Lính khổ xanh can thiệp mới dẹp được. Soát trong mình các tù chánh trị đó thì thấy có nhiều mảnh sắt dài nhọn.

Khi dẫn đi đường, nhiều người còn rải truyền đơn nữa. Truyền đơn rất kịch liệt.

#### 10 CÁI ÁN TỬ HÌNH

Hội đồng đề hình ở Phủ-thọ kết 10 cái án tử hình, độc giả chắc còn nhớ. Quan Giám-quốc bác đơn chống án. 10 người ấy chắc sẽ phải giết ngay tại Phủ-thọ nhưng chưa rõ ngày nào.

#### ĐỘC-GIÁ LUẬN-DÀN

### Cái nạn thất nghiệp

Trong cõi Đông-dương, duy chỉ có Nam-kỳ là đất cát phi-nhiều, ruộng nương đầy đủ, đối với mấy xứ Trung-Bắc-Kỳ vẫn có vẻ đặc sắc hơn nhiều, và cũng vì thế mà phải ở vào một địa vị đặc biệt trên lịch sử. Dân cư như có tất đất thược vườn nên số người phải vất vả làm lụng cũng không nhiều lắm.

Trái lại, ở Trung-Bắc-Kỳ, người đông cật hiểm, nên phần nhiều phải sa vào vòng « thiếu trước hụt sau », đã xoay trở đủ phương, nhưng không sao kiếm đủ đồ chu-cấp cho những điều nhu-yếu về sự sinh hoạt mỗi ngày. Nhứt là về hạng học sinh bỏ giảng, muốn học thêm thì không tiền, thiếu chỗ, muốn làm công việc lại kiếm không ra công sở, và lại trông thấy cái cơ nguy khổn kéo đến bên mình, không thể ngồi yên được, nên phải lặn lội đi các xứ khác để kiếm phương thế sinh nhai.

Saigon chính là chỗ các anh em đề ý hơn cả, chính là một thị trường, công thương phát đạt, xưởng máy hàng buôn cần dùng hàng ngàn người giúp việc, nói tắt là một chỗ có thể dụng nạp được các anh em thất nghiệp vậy.

Hồi thế, nên mấy lâu nay, thường ngày vẫn thấy anh em Trung-Bắc-Kỳ vào Saigon nhiều lắm.

Nhưng khổ thay! Công sở tuy nhiều, mà người làm công lại càng nhiều hơn, gia dĩ anh em trong Nam vì hoàn cảnh mà cũng lũ lượt mặc vào, tình cảnh khốn đốn ấy; nên vài năm lại đây, ở Saigon cũng hầu như ở Huế và ở Hanoi, nghĩa là cách sinh hoạt càng thấy-khó khăn.

Thử dạo trên các con đường ở châu thành Saigon, tôi thấy biết bao nhiêu là đám thanh-niên, tay xách đơn, chân trần bộ, dựa sở này, trình sở nọ, mà không sao kiếm ra được « chầu làm ». Ở cũng khổn mà về thêm ngại, trông thấy tình cảnh khuôn-bức của anh em thế không sao khỏi ngậm ngùi...

Mọi đây sở hòa xa có bớt gần trăm người giúp việc, mà nghề đầu phần nhiều là người Trung-Bắc.

Nhưng phạm việc gì ta cũng nên xét cả hai mặt: bi-quan và lạc quan. Vậy xin ai là kẻ đề ý đến anh em Trung Bắc trả lời giúp câu này:

« Những kẻ thất-nghiệp ấy sẽ đi về đường nào? »

Mong rằng trong các nghị đọc báo nà có ý kiến gì hay, xin hãy bàn thêm cho, tôi rất thăm tạ.

Hồ Thụy Hoa

Saigon

#### AI MUỐN HỌC MẦY ? ?

#### AI MUỐN HỌC NGHỀ CHAUFFEUR??

Ba tháng thành nghề có bằng cấp. Nhà nghèo khổ tốn tiền ăn học, thì mau mau gởi thơ thương lượng cùng ông Nguyễn-hữu-Sở chủ ruộng muối Ninh-chủ

#### PHANHANG

Ruộng muối ông mỗi năm thu hoa lợi 54 000\$. Có máy nước chày vào ruộng, có xe camions chở muối, mỗi ngày 200 ton. Có thuê người lợp là M. De Monfreid, Mécanicien diplômé ở bên Tây, để coi máy, sửa máy và dạy máy, dạy chauffeur.

Loại trừ bất kỳ tuổi lớn, nhỏ, đàn ông con trai, hay đàn bà, con gái, đều được vào học cả. Nhà nghèo có lòng lòng nhân thiện lãnh hạnh cho mẹ tôi, thì chủ muối cho ăn học, khỏi tốn tiền, nhưng sau khi thành nghề, phải làm thì công một năm, nuôi cơm ăn, cho áo mặc, mà không tiêu công.

AI muốn, nên mau mau viết thơ thương lượng trước, kéo trễ.

Nay cáo bạch

#### Muốn bán

1) một cái xe Camion PEUGEOT 4 tonnes máy tốt xe cũng mới sửa lại.

2) một cái xe COTTIN et des gouttes 2 1/2 500 còn mới xe chở bộ hành.

AI muốn mua thì hỏi Monsieur TRƯƠNG-SI-THANG, Entrepreneur à Nhatrang.

### Hiệu nân đầu, chè nước-hoa, đầu-thơm

#### VIÊN-ĐỆ ĐỒNG-HỚI

Đã phát hành:

KHUYNH-DIỆP là thứ đầu bấy lâu đã nổi tiếng là rất hay. — Bán khắp các nơi 4 hạng chai: A, B, C, D; còn hạng chai lít và thùng 18 lít, chỉ bán cho các hiệu Bào-Chế và các nhà xuất-cảng đã có thương lượng trước.

Sông-Hương = Nước-hoa nước;

Trâm-Huê = Nước-hoa khô;

Ba - Cỏ = Dầu-thơm xức tóc;

Hộp Thủy-Mạc (vẽ), Huê-Mộc (trơn), Đồng-Hới (chạm lõng), mỗi thứ hộp đều có đựng 1 Khuynh-Diệp, 1 Sông-Hương, 1 Trâm-Huê, 1 Ba-Cỏ.

Sắp phát hành:

MƯỜI-THƯƠNG với THIÊN-MỤ

Còn cần nhiều Đại-lý ở Nam-kỳ, Ai-Lao, Cao-mên.

### Quá 50 tuổi

Không nói đến các người đau dùng thuốc, lại còn các ông bà ngoài 50 tuổi, là đang cái thời-kỳ tỷ-vị suy nhược.

Muốn bồi bổ khí huyết và tránh cái bệnh đau-lưng, nhức-xương, tê-mỏi v.v. thì nên uống thật chuyên thuốc Bô-huyết-khu-phong hiệu Tham-Thiên-Đương.

Nhớ kỹ hai chữ Tham-Thiên.

### CHỈ CÂY NƠI MÌNH

#### (PHIÊU-LƯU VÀ XA-HỘI TIÊU-THUYẾT)

Tác giả: HECTOR MALOT

GIANG-HIA dịch:

Số 75

#### Chương thứ ba mươi bảy

(Tiếp theo)

Sáng ngày nọ đứng chờ ông Vũ-phần, một chấp thì thấy ông vịn vai người bồi gia mà bước đến Ông cất giọng hỏi, giọng ông rất đau đớn, như giọng một đứa con nít bị đau:

« Có ở-rê là đó không? »

— Thưa tôi đây.

— Ta hãy lên xe.

Lên xe đoàn ông Vũ-phần ngồi im không nói một lời con Bê-rin cũng không dám hỏi. Đến số ông Ta-luân đứng chờ sẵn:

« Tôi đoán chắc ngài nghe trong mình đủ sức để đến số.

— Tôi có nghe đủ sức đau có, nhưng tôi đến là vì phải đến.

— Chính tôi cũng đoán như thế... »

Ông Vũ-phần kêu con Bê-rin và bảo nó dẫn đến phòng.

Trước hết là việc mở những thư từ dồn lại trong hai ngày. Ông Vũ-phần ngồi không nói một lời, để cho họ làm, tưởng như ông điếc hay là đương ngủ vậy.

Đoạn đến lúc mấy người xếp hội nghị đi giải quyết một vấn đề có quan hệ lớn, là phải bán những mỏ gai và lôt dự trữ tại Ấn độ và bên Anh, chỉ để một số ít cần dùng trong các nhà máy, hay là phải mua thêm. Thường thường mỗi khi có những vấn đề như thế thì mỗi người đều thay phiên mà bày tỏ ý kiến, người trẻ tuổi hơn hết thì nói trước, rồi các người kia lần lượt nói theo; ông Vũ-phần thì ngồi nghe rồi sau hết cho biết ý kiến của ông; khi nào ông nói cũng rõ ràng, và bày tỏ các lý rất rõ ràng, ai nghe cũng phải công nhận.

Lần này tất cả mọi người đều

bày tỏ ý kiến mà cái vấn đề cũng còn phân vân chưa thể giải quyết, chỉ chờ đến lời ông Vũ-phần, trầm mặt chờ ông nói, chắc ông nói.

Nhưng chờ mãi không thấy ông nói, ai cũng đều lấy làm lạ, không biết ông đã mất trí khôn hay là không còn biết mình đương ngồi chỗ nào.

Sau cùng thấy ông đứng dậy lên và nói:

« Ta thừa thật rằng ta không biết đoán định thế nào! »

« Ai cũng đến không nghĩ: ông Vũ-phần khổ lắm đến thế là cùng! Ông là một người thường biết suy khiến lòng muốn, nên các mối cảm tình, ngày nay mà dự dự ấy là lần đầu nhứt.

Mấy cặp mắt trước kia ngó nhau mà hỏi, nay không dám ngó nữa, vì không muốn lộ mối thương tâm. Ông Ta-luân và hai người cháu cũng không dám trông nhau, vì sợ phát giác những mối hy vọng ra chẳng.

Ông Vũ-phần lại nói:

« Chuyện đó để rồi sẽ liệu. »

Cả thấy đều lui ra, không ai nói một tiếng.

Ông Vũ-phần bấy giờ chỉ ngồi một mình với con Bê-rin, và cũng tưởng như không để ý đến mấy người đi ra.

Thật giờ của qua mà ông Vũ-phần vẫn ngồi im. Con Bê-rin cũng thường trông thấy ông ngồi trước cửa sổ mà trầm tư một lúc, vì ông không đọc được, không viết được, nên trong các giờ nghỉ phải ngồi không nhìn lặng. Nhưng chỉ ngó cái bộ ông lòng tai nghe thì đủ biết ông nghĩ mà để ý đến công việc ở xưởng, nào tiếng thoi đưa, tiếng máy chày, tiếng hơi ra, tiếng cái thổi, tiếng va gòn khi đi, khi dừng kêu các xích, tiếng guốc bàn thợ đi trên thêm nghe vang vang... ông Vũ-phần nghe các tiếng ấy mà phân biệt rõ ràng, có thể biết cái cách thợ thuyền làm việc có chậm chạp hay là đều đều.

Nhưng hôm nay cũng ngồi như vậy mà trông cái tình thần khác hẳn; cả mặt mũi cả chơn tay, cả bộ dạng đều trông chiu khác hẳn. Tình hình ông lấy hai tay ôm cả mặt và nói thật to tưởng như không để ý đến ai cả, chỉ biết cái sự đau đớn thấm khốc của mình thôi:

« Trời ơi! Trời ơi! vì sao trời lại hành phạt tôi thế này? Tôi đã làm điều gì mà trời nổi bõ tôi! »

hắn; cả mặt mũi cả chơn tay, cả bộ dạng đều trông chiu khác hẳn.

Tình hình ông lấy hai tay ôm cả mặt và nói thật to tưởng như không để ý đến ai cả, chỉ biết cái sự đau đớn thấm khốc của mình thôi:

« Trời ơi! Trời ơi! vì sao trời lại hành phạt tôi thế này? Tôi đã làm điều gì mà trời nổi bõ tôi! »

Nói xong lại nhìn lặng, cái nhìn này lại làm cho con Bê-rin kinh hoàng hơn nữa.

Cái lời than van đau đớn của ông Vũ-phần thật đã làm cả cái tâm lý của ông. Cái gia tài vô số của ông và cái địa vị trọng yếu trong xã của ông, đã làm cho ông tin rằng mình là một tay Chúa Trời đã lựa chọn để cai quản thế gian. Ông chỉ là một người thường từ bậc rất thấp mà bước đến cái địa vị tối cao, đó chỉ nhờ cái trí khôn của ông. Có một cái tay có phép tắc mà vô hình đã đưa ông đến công việc to tát, và những điều ông trải tình tưởng như có người mạch bảo; nên công việc của ông không

khi nào sai lầm; và ông muốn việc gì thì được việc ấy; hề đưa tranh với ai chuyện gì thì cũng được toàn thắng và khi nào những kẻ nghịch của ông cũng bị thất bại.

Thế mà bây giờ tình hình cái chuyện mà ông muốn trên hết các chuyện khác, mà ông tin cậy chắc chắn nhứt, ngày nay không phải là sự thực: ông đương mong mỏi chờ người con, định chắc rằng người con ấy sẽ về, và đã sẵn đợi đầu vào đó để tiếp rước người con ấy; thế mà người con chết đi!

Vì vậy mà ông hóa như điên như dại, không hiểu gì là gì nữa, không hiểu cuộc hiện tại và những chuyện gì vẫn là gì.

(Còn nữa)



<https://doi.org/10.1016/j.jmb.2019.05.005>